

УДК 336.73:334.012.64(477)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Сараєва І.М., Носова Н.І.

Обґрунтовано необхідність фінансової підтримки малого підприємництва, зокрема шляхом розвитку інституціональних механізмів мікрокредитування та кредитування підприємців-початківців для забезпечення сталого розвитку малого підприємництва.

Постановка проблеми. Малий бізнес в усьому світі визнається за рушійну силу економіки, основу формування стабільного середнього класу для забезпечення сталого розвитку країни. Але інтенсивний розвиток сектору малого підприємництва можливий лише за наявності сприятливих інституціонально-економічних умов у країні, головними з яких є формування системи фінансових механізмів для забезпечення малих підприємств необхідними кредитно-фінансовими ресурсами на всіх етапах їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд та аналіз фінансової системи і діючого механізму кредитування свідчить про різноплановий підхід до теоретичних і прикладних наукових досліджень вітчизняних і закордонних вчених.

Проблемами кредитування малого бізнесу та розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні та в світі займалися: Лаш Т.А. [1], Пихняк Т.А. [2], Хурса М.М. [3], Коваленко К.Г.[4], Логин О.В. [5], Фінк Т.А. [6] та інші. Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених цій проблематиці, теоретичні засади розбудови єдиної цілісної системи кредитно-фінансової підтримки малого підприємництва в Україні розроблено недостатньо.

Метою статті є проведення комплексного й всебічного аналізу існуючих в Україні механізмів кредитно-фінансової підтримки підприємців, їх систематизація та надання пропозицій щодо розробки напрямів вдосконалення кредитно-фінансової підтримки малого бізнесу, зокрема включення механізмів мікрофінансування та інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу.

Викладення основного матеріалу.

Аналіз структури підприємницького сектору, як сукупності потенційних клієнтів кредитування, показує, що вона, як в Україні в цілому, так і на рівні регіонів, на протязі останніх років залишається незмінною (див. Рис. 1).

Рис. 1. Структура підприємницького сектору України у 2012 році [7]

Левову його частку (77,2%) складають суб'єкти підприємницької діяльності - фізичні особи (див. табл. 1), які у 2012 році виробили лише 5,6 % загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), у той час, як великі й середні підприємства, частка яких становила 0,04% і 1,26% відповідно, виробили 39,74% та 39,67% загального обсягу реалізованої продукції.

Динаміка показників розвитку малого бізнесу за останні роки (Рис. 2) свідчить про його стагнацію.

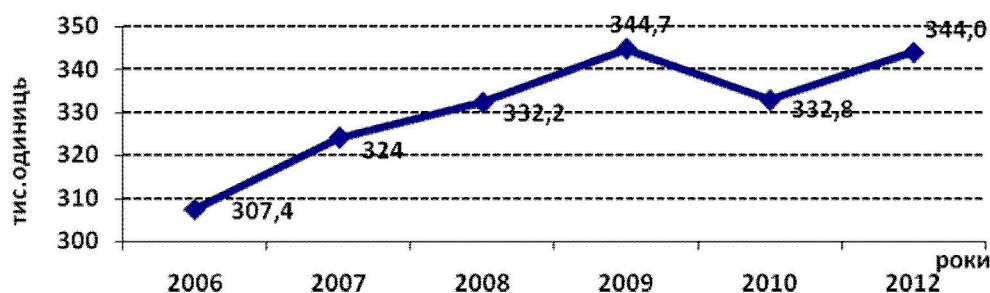

Рис. 2. Динаміка кількості МП у 2006-2012 рр.¹⁷

Так, кількість малих підприємств у 2012 р. не досягла рівня кризового 2009 р. Погіршилися й основні показники розвитку сектора: кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення знизилася з 84 од. у 2007 р. до 76 од. у 2012 р., а фізичних осіб-підприємців стало менше майже вдвічі: з 530 од. у 2008 р. до 271 од. у 2012 р. [7].

У відповідності з європейськими критеріями [8], 95,1 % всього сектора малого бізнесу складають мікропідприємства (див. табл. 1), до яких

¹⁷ За 2011 р. офіційні статистичні дані щодо кількості МП в Україні відсутні.

відносяться як суб'єкти підприємницької діяльності - юридичні особи, так і підприємці - фізичні особи, з кількістю зайнятих менше 10 осіб.

Таблиця 1

Показники розвитку суб'єктів господарювання ЄС-27 і України за їх розмірами у 2012 р.¹⁸

	Мікро	Малі	Середні	МСП	Великі	Усього
ЄС-27						
Кількість СПД, од.	19143527	1357533	226573	20727627	43654	20771281
%	92,2	6,5	1,1	99,8	0,2	100
Кількість зайнятих, тис. осіб	38395,8	26771,3	22310,2	87477,3	42318,9	129796,2
%	29,6	20,6	17,2	67,4	32,6	100
Товарообіг, млрд. євро	4548	4659	4828	14035	10231	24266
Продуктивність 1000євро/особу	118,4	174,0	216,4	160,4	241,8	186,9
Україна						
Кількість СПД, од.	1521653 ²¹	57587*	20189	1599429	698	1600127
%	95,1	3,6	1,26	99,96	0,04	100
Кількість зайнятих, тис. осіб	3065,5	1254,1	3144,2	7463,8	2484,2	9948
%	30,8	12,6	31,6	75,0	25	100
Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	468,5	458,6	1769,9	2697	1772,5	4469,5
%	10,5	10,3	39,6	60,3	39,7	100
Обсяг реалізованої продукції, млрд. євро ²²	44,6	43,7	168,6	256,9	168,8	425,7
Продуктивність 1000євро/особу	14,5	34,8	53,6	34,4	67,9	42,8
Продуктивність МСП ЄС/ Продуктивність МСП України	8,1	5	4	4,7	3,6	4,4

¹⁸ Розраховано за даними: Держкомстату України та Eurostat

¹⁹ За визначенням ЄС до мікропідприємств відносяться суб'єкти підприємницької діяльності (юридичні і фізичні особи) з кількістю зайнятих < 10 осіб

²⁰ За європейськими стандартами продуктивність розраховується за формулою: валова додана вартість/кількість зайнятих, але оскільки в Україні валова додана вартість для МСП не розраховується, то з метою співставлення українських і європейських показників розвитку МСП у цій таблиці ефективність розраховувалась за формулою: товарообіг (або обсяг реалізованої продукції)/кількість зайнятих.

²¹ Складається з мікропідприємств – юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців. За даними Держкомстату України кількість фізичних осіб-підприємців у 2012 р. становила 1235192 одиниць.

²² За курсом НБУ на 1.01.2013 р.: 1 євро = 10,5 грн.

Разом з тим, продуктивність (обсяг реалізованої продукції на одного зайнятого) малих підприємств майже у 2 рази менше продуктивності великих та середніх підприємств, а у СПД-фізичних осіб - майже у 6 разів нижче, ніж великих.

Слід зазначити, що показники кількості МСП кореспондуються з європейськими показниками (з урахуванням кількості населення і з певними застереженнями через розходження методик статистичного обліку), але структурні показники - ні. Продуктивність мікропідприємств в Україні майже у 8 разів нижче продуктивності підприємств ЄС аналогічної категорії (див. табл. 1).

Більше третини (37%) МП України (юридичних осіб) у 2012 р. були збитковими.

Таким чином, малий бізнес в Україні - це бізнес фізичних осіб, бізнес «заради виживання», пов'язаний, головним чином, з торгівлею й наданням послуг.

Головними проблемами українського бізнесу, як свідчить останній рейтинг «World Economic Forum» глобальної конкурентоспроможності 2013-2014 рр. [9] (в якому, до речі, Україна опустилася на 11 позицій і посіла 84-місце з 148 країн, розмістившись між Тунісом і Уругваєм), залишаються: доступ до фінансових ресурсів, слабкість інститутів, що страждають від бюрократизму, нестача прозорості й фаворитизм у діях чиновників, а також нерозвиненість ринку товарів і послуг (див. Рис. 3).

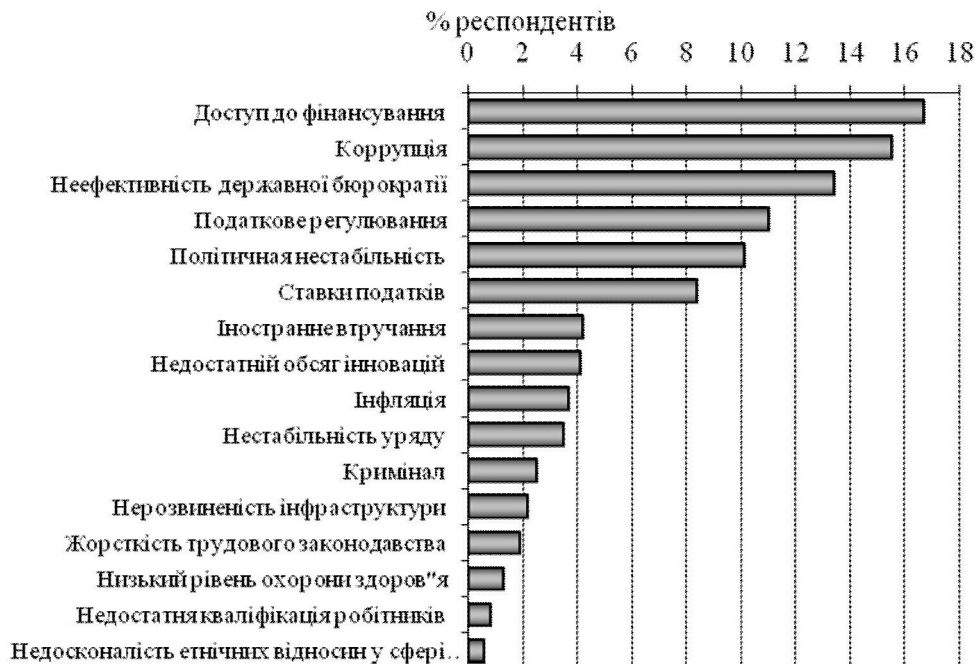

Рис. 3. Основні фактори, які перешкоджають веденню бізнесу в Україні

Основними інститутами, орієнтованими на надання фінансових послуг суб'єктам малого підприємництва в Україні, є: комерційні банки, інститути державної фінансової підтримки малого підприємництва, інститути спільного інвестування, лізингові й факторингові компанії та мікрофінансові інститути (кредитні спілки, ломбарди та ін.).

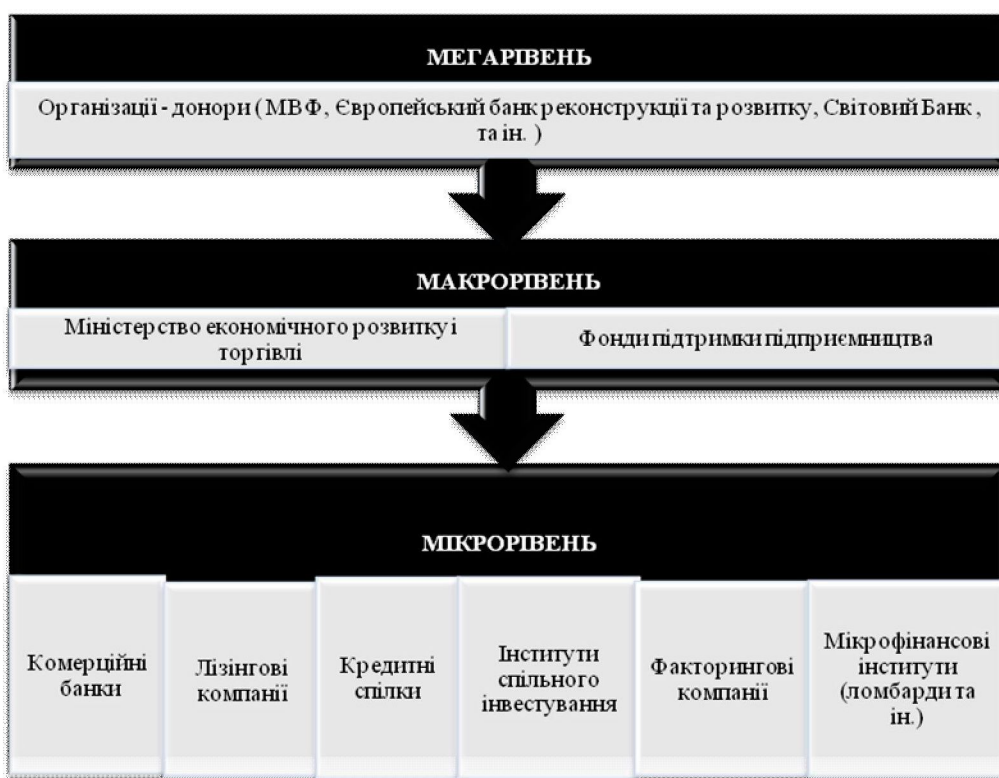

Рис. 4. Інфраструктура системи кредитно-фінансової підтримки малого бізнесу в Україні

За даними НБУ [10] станом на 1.01.2013 р. в Україні діяло 176 банків, з яких 53 банки за участю іноземного капіталу (30,3% від загальної кількості діючих банків України) і 22 - зі 100% іноземним капіталом. Більш за все банків з іноземним капіталом з Росії - 23,3%, Кіпру - 12,8%, Австрії - 12,3%, Франції - 11,3%, Нідерландів - 6,5%, Угорщини і Швеції - по 6%, Німеччини - 5,2%. При цьому іноземні банки, за оцінками фахівців, видали в Україні 40% всіх корпоративних кредитів і 63% - позичок населенню. Загальні активи банків склали 1267,9 млрд. грн. (див. табл. 2).

Більшість банків розташовано в розвинених промислових регіонах України: у м. Києві та Київській області (64,7% від загальної кількості банківських установ), близько 22,7% діяло в цілому: у Дніпропетровській, Донецькій, Харківській та Одеській областях.

Таблиця 2

Основні показники діяльності банків в Україні у 2012 р. [10]

Показники	2012			Довідково: 2011		
	млрд. грн.	Зміна до попереднього року		млрд. грн.	Зміна до попереднього року	
		млрд. грн.	%		млрд. грн.	%
Загальні активи	1267,9	56,4	4,7	1211,5	121,3	11,1
Активи	1127,2	72,9	6,9	1054,3	112,2	11,9
Зобов'язання	957,9	59,1	6,6	898,8	94,4	11,7
Капітал	169,3	13,8	8,9	155,5	17,8	12,9

Переважає більшість кредитів банківської системи зосереджена у торгівлі, переробній промисловості та операціях з нерухомим майном (див. табл. 3).

Таблиця 3

Корпоративний кредитний портфель банківської системи

Галузь	Кредитний портфель на 1.01.2013, млн. грн.
Сільське господарство	36488
Рибальство, рибництво	356
Добувна промисловість	15726
Переробна промисловість	125880
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	21483
Будівництво	37052
Торгівля	220224
Діяльність готелів та ресторанів	4230
Діяльність транспорту та зв'язку	3043
Операції з нерухомим майном	105516
Освіта	138
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1341
Надання комунальних та індивідуальних послуг	6949

²³ За даними НБУ

Відповідно до опитування банків, яке проводив Центр соціально-економічних досліджень «CASE Україна» у травні-червні 2013 р., обсяг портфеля кредитів малому та середньому бізнесу в 2012 р. у більшості банків був більш як на 30% нижчий, ніж у передкризовому 2008-му. Банки підтверджують, що їх вимоги до фінансового стану та застави від малих і середніх підприємств-позичальників стали більш жорсткішими, вони частіше відмовляють таким клієнтам у наданні кредитів порівняно з докризовим періодом, при цьому частка кредитів на розвиток бізнесу зменшилася.

У 2012 р. 276 існуючих в Україні небанківських фінансових компаній надали фінансових кредитів за рахунок власних коштів на 919,4 млн. грн., послуг з фінансового лізингу - на 1,6 млн. грн.

На частку лізингового сектору в Україні припадає майже 3% ВВП. У 2012 р. 535 лізингових компаній в Україні уклали 10826 договорів фінансового лізингу на суму 14,71 млрд. грн., більше половини (58,1%) цих договорів становить лізинг автомобілів. Фінансування лізингових операцій на 41,9% здійснювалося за рахунок банківських кредитів, 35,7% - за рахунок власних коштів і 22,4% - за рахунок позичкових коштів юридичних осіб.

Окрім банків в Україні функціонують й інші фінансово-кредитні установи (див. табл. 4). На кінець 2012 р. в Україні 617 кредитних спілок володіли кредитним портфелем у розмірі 2531 млн. грн., 466 ломбардів надали 8331,6 тис. фінансових кредитів на суму 6504,2 млн. грн.

В Україні існують наступні види комерційних кредитів:

- кредит готівкою під заставу і без застави;
- мікрокредити приватним підприємцям для розвитку бізнесу під заставу (при цьому сума кредиту залежить від оціночної вартості майна, що під заставою);
- експрес-кредити підприємцям-початківцям готівкою строком до 3 років, без застави;
- кредити на придбання нового або вживаного автотранспорту для суб'єктів підприємницької діяльності, під заставу цього ж автотранспорту;
- кредити для підприємств агропромислового комплексу;
- кредити на придбання обладнання.

Слід зазначити, що з 25 лідерів ринку фінансових послуг для підприємців лише 3 фінансових установи працює на ринку кредитування обладнання і лише 8 банків мають окремі програми бізнес-позик на обладнання. Відсутність амортизаційної політики та податкових пільг стримують зростання лізингу техніки та обладнання.

Кредитні ставки в Україні по різних видах кредитів коливаються від 16 до 30% (див. табл. 5).

Більш дешеве фінансування за ставками нижче ринкових український малий і середній бізнес може одержати від європейських структур за рахунок відкриття так званих міжнародних кредитних ліній.

Таблиця 4

Основні показники діяльності небанківських фінансово-кредитних установ на ринку фінансових послуг України у 2009-2012 рр.

Вид фінансової послуги	2009	2010	2011	2012
<i>Кредитні спілки</i>				
Кількість зареєстрованих кредитних спілок (на кінець періоду), од.	755	659	613	617*
Кількість членів КС, тис. осіб	2190,3	1570,3	1062,4	1095,9*
Загальні активи, млн. грн.	4218,0	3432,2	2386,5	2656,9*
Кредити, надані членам КС (залишок на кінець періоду), млн. грн.	3909,1	3349,5	2237,4	2531*
Капітал, млн. грн.	765,8	1117,3	942,9	1088,7*
<i>Інші кредитні установи</i>				
Кількість інших кредитних установ, од.	32	42	49	54**
Загальні активи, млн. грн.	3092,1	2498,9	3903,6	3985,8**
Капітал, млн. грн.	719,4	843,5	1441,7	1455,2**
Обсяг виданих кредитів на звітну дату, млн. грн.	1805,4	1408,4	2064,9	2328,8**
<i>Юридичні особи публічного права</i>				
Кількість зареєстрованих юридичних осіб публічного права (на кінець періоду), од.	29	29	29	29*
Загальні активи, млн. грн.	4513,2	6430,4	5509,1	4246,5**
Капітал, млн. грн.	494,8	2482,7	2570,3	1356,6**
Обсяг виданих кредитів на звітну дату, млн.грн.	2561,7	2421,4	3116,3	3310,3**
<i>Фінансові компанії</i>				
Кількість фінансових компаній, од.	87	221	251	276**
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів, млн. грн.	135,5	300,0	830,2	919,4*
Надання позик, млн. грн.	64,3	29,8	206,6	400,8*
Надання порук (поручительств), млн. грн.	0,3	0,5	1,0	16,2*
Фінансовий лізинг, млн. грн.	5,2	7,6	9,7	1,6*
Надання гарантій, млн. грн.	8,7	502,6	204,6	719,7*
Факторинг, млн. грн.	1594,9	6407,9	6845,2	7266,6*
Операції з обміну валют, млн. грн.	17206,5	16631,9	13611,4	8347,6*
Операції з переказу грошових коштів (без Укрпошти), млн. грн.	2818,6	3179,3	4758,1	7004,9*
<i>Ломбарди</i>				
Кількість ломбардів (на кінець періоду), од.	373	426	456	466*
Сума наданих фінансових кредитів під заставу, млн. грн.	3505	5503,1	7325,1	6504,2
Кількість наданих фінансових кредитів під заставу (тис. од.)	6758,8	9247,2	9388,5	8331,6

* Станом на 1.11.2012 р.

** Станом на 30.09.2012 р.

Джерело: Нацкомфінпослуг України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>

Ставки кредитування в Україні станом на 1.01.2013 р.²⁴

Вид кредитування у гривнях	Кредитна ставка, %
Іпотечні кредити	16,9 - 25,0
Кредити на обладнання	19,0 - 25,0
На поповнення обігових коштів	18,0 - 25,0
Мікрокредити	19,0 - 25,0
Експрес-кредити	7,0
Овердрафт	16,0 - 30,0

Так, наприклад, Німецько-український фонд (НУФ), заснований у 1999 р. Німецьким банком розвитку (К^Л), НБУ та Кабінетом міністрів України, з 2011-2012 рр. надав кредити 523 малим і середнім підприємствам на суму 42,7 млн. євро та 30 млн. грн. відповідно (в середньому за ставками від 17-19%). Наприкінці 2012 р. було погоджено надання ще 10 млн. євро для кредитування малих і середніх підприємств. Програма кредитування мікро-, малого та середнього підприємництва, що фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), передбачає надання 100 млн. євро на кредитування малого та середнього бізнесу. Ці програми реалізуються шляхом надання ресурсів банкам-партнерам, які, в свою чергу, видають позики під нижчі за ринкові відсотки підприємствам малого та середнього бізнесу.

Однак, обсяг кредитних ресурсів міжнародних інститутів і фондів, як правило, обмежений через високі валютні й країнові ризики, і як наслідок, більш жорсткі вимоги до ведення бізнесу потенційних позичальників, оцінки його кредитоспроможності й застави. Крім того, коло банків, які беруть участь у таких проектах, досить вузьке, до того ж дуже обмежені види діяльності підприємств, які можуть розраховувати на одержання таких кредитів.

В цілому, розвиток системи кредитування малого бізнесу в нашій країні стикається з багатьма проблемами, серед яких:

- великі відсоткові ставки по кредитах;
- недостатність стартового капіталу у підприємців;
- відсутність необхідного заставного забезпечення у малих підприємств;
- дуже короткі строки погашення кредиту;
- непрозора і недостовірна звітність й низька фінансова грамотність керівників малих підприємств;
- відсутність якісних бізнес-планів;
- відсутність фінансової та бухгалтерської звітності;

²⁴ За даними рейтингу іпотечних кредитів Простобанк Консалтинг [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.prostobiz.ua>

- низька частка у підприємців власного капіталу і бізнесі (у окремих випадках 5-15%);
- відсутність кредитної історії для підприємців-початківців (старт-апів);
- невідповідність фінансової звітності підприємців, які працювали за спрощеною системою оподаткування, вимогам банків (у цьому випадку можливо надання кредиту як фізичній особі, під заставу);
- неплатоспроможність деяких підприємців;
- законодавча неврегульованість на ринку мікрофінансування.

У випадку виникнення складнощів з отриманням кредиту, підприємець може одержати невеличкі суми (до 10 тис. дол. США) як фізична особа, однак, у цьому випадку процентні ставки по кредиту вже будуть значно вищими - від 40 до 60% річних.

Враховуючи вищевказану структуру сектору малого підприємництва в Україні, переважну більшість якого становлять підприємці-фізичні особи конче важливим механізмом фінансової підтримки підприємців (особливо початківців) є мікрофінансування.

Механізм мікрофінансування в усьому світі вважається одним з найбільш перспективних та ефективних напрямів кредитування і особливо для підтримки підприємців-початківців. Мікрофінансові організації готові кредитувати позичальника з нульового циклу бізнес-діяльності, тобто тоді, коли банк вважає ризики кредитування занадто високими. Малі міста, селища та інші населені пункти з нерозвиненою банківською інфраструктурою теж потребують послуги мікрофінансових організацій. Там МФО можуть бути альтернативою тіньовому ринку кредитування. Формування системи мікрофінансових інститутів дає можливість збільшити доступність базових банківських послуг для громадян, кооперативів та приватних підприємців. Розвиток мікрофінансових інститутів здатний стати каталізатором розвитку малого та середнього бізнесу, у тому числі інноваційного.

На жаль, інституціональне забезпечення функціонування механізмів мікрофінансування в Україні є недосконалим. Закон «Про мікрофінансові організації», необхідність якого давно визнається фахівцями, досі ще не прийнято. Ринок мікрокредитування в Україні розвивається дуже повільно. Так, у 2012 р. всіма небанківськими кредитно-фінансовими установами в цілому (включаючи міжнародні організації), було видано кредитів на суму 15091,4 млн. грн., що в середньому становить близько 1000 доларів США на одного господарюючого суб'єкта підприємницької діяльності, і це не можна вважати достатнім для розвитку підприємництва. За даними «Microfinance Information Exchange» (MIX), ринок мікрокредитування в Україні у 2011 році оцінювався на рівні лише 0,2% ВВП [13, с. 266].

В Україні прийнято державну програму «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва», на виконання якої у державному бюджеті на 2013 рік було виділено 10,3 млн. грн. З початку 2013р. Українським фондом підтримки підприємництва видано лише 32 мікрокредити на

суму 7,863 млн. грн., з них 16 - фізичним особам підприємцям (3,95 млн. грн.) і 16 - юридичним особам (3,913 млн. грн.). Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013-2014 рр. передбачається надання суб'єктам малого підприємництва 50 мікрокредитів для започаткування та ведення власної справи на суму 400 млн. грн. Таким чином, у разі виконання цієї програми мікрокредити можуть отримати лише 0,003% підприємців - суб'єктів господарювання.

Так, у Дніпропетровській, Тернопільській, Черкаській областях та м. Севастополь не було витрачено жодної копійки. Вкрай низьким було фінансування й у Херсонській, Харківській, Полтавській, Київській, Вінницькій та Закарпатській областях .

Структура фінансування заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва свідчить про нерівномірність використання бюджетних коштів по регіонах. Компенсацію коштів за банківськими кредитами отримали Вінницька, Донецька, Луганська, Рівненська, Херсонська, Чернігівська області, АР Крим, м. Київ і м. Севастополь.

Закордонний досвід свідчить, що дієва фінансова підтримка малого бізнесу і, зокрема, формування інфраструктури мікрофінансування малого бізнесу, неможливі без участі держави.

Залежно від вартості мікропозик всі МФО, які займаються кредитуванням малого підприємництва можна розділити на три сегменти. По-перше, це МФО, які створюються за участю державних і регіональних фондів мікрофінансування і підтримують малий бізнес за рахунок грошей, що виділяються з бюджету (обсяги цього фінансування, як було показано, дуже низькі). Їх ставки найнижчі й складають у середньому 12-13%. Другий сегмент - це МФО, що працюють за програмами комерційних банків, ставки яких складають 16-30%. Третя група - це приватні МФО, позбавлені доступу до дешевих ресурсів, тому їх ставки можуть доходити до 50%.

Діяльність всіх МФО може стати найбільш результативною за наявності продуманої державної підтримки на всіх рівнях: національному, регіональному й місцевому. Необхідно об'єднати сукупність розрізнених фінансових організацій, що пропонують бізнесу різні кредитні послуги, у цілісну систему. Це можливо тільки за умови створення сталих фінансових відносин між її різними елементами - банками, мікрофінансовими організаціями, лізинговими й факторинговими компаніями й ін. у напрямку надання, а також акумулювання, раціонального перерозподілу і залучення фінансових ресурсів.

Таке завдання в першу чергу потребує відповідного нормативно-фінансового та інституціонального забезпечення.

Інституціональна основа кредитно-фінансового регулювання в Україні складається з прийнятих законодавчих й нормативно-правових актів. Діяльність малого і середнього бізнесу відбувається у межах правового поля, регулювання і розвиток якого здійснює Державна служба України з

---

²⁵ За даними Українського фонду підтримки підприємництва (<http://www.ufpp.gov.ua>)

питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, якою було розроблено та представлено на всенародне обговорення проект Закону України «Про загальнодержавну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки». На жаль, в цьому проекті не передбачено заходів щодо розвитку інституціонального забезпечення мікрофінансування малих та середніх підприємств.

Висновки і рекомендації:

Результати проведених нами досліджень свідчать, що незважаючи на те, що в Україні створено усі необхідні передумови для реалізації ефективної державної політики підтримки малого підприємництва і проведена певна робота щодо сприяння становленню й розвитку малого бізнесу, інституціональна політика держави по відношенню до кредитування малого бізнесу, а особливо недостатність його мікрокредитування, не відповідає задачам стратегії і тактики подальшого соціально-економічного розвитку країни у досягненні сталого розвитку, модернізації її економіки і підвищенні рівня життя населення.

Тому вважаємо доцільним до завдань і заходів загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки включити розробку проекту Закону «Про діяльність мікрофінансових організацій», де будуть закріплені правові основи здійснення мікрофінансової діяльності, визначений порядок державного регулювання діяльності мікрофінансових організацій, встановлено розмір, порядок та умови надання мікропозик, порядок надбання статусу і здійснення діяльності мікрофінансових організацій, а також права і обов'язки уповноваженого органу у сфері мікрофінансової діяльності.

Крім того потрібно запровадити низку організаційних заходів, а саме:

- розробити в рамках спільних консультацій з банківськими установами заходи щодо полегшення доступу малих підприємств до банківського фінансування, зокрема до спеціальних схем кредитування для довгострокового інвестиційного фінансування, включаючи тривалі пільгові періоди, кредитні гарантії у рамках приватно-державних програм, орієнтованих на малий бізнес, і сприятливі правила прийняття заставного забезпечення.

- вивчити можливість створення спеціалізованих приватно-державних регіональних фондів для запровадження альтернативних форм фінансування підприємців-початківців.

Література:

1. Лац Т.А. Проблеми банківського кредитування малого підприємництва /Т.А. Лац //Економічний простір. - 2009. - №23/1. - С. 155-165.
2. Пихняк Т.А. Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення //Науковий вісник НЛТУ України. - 2012. - Вип. 22.9 - С. 232-237.

3. Хурса М.М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності: [монографія] / М.М. Хурса. - Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. - 220 с.
4. Коваленко К.Г. Проблеми розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України [Електронний ресурс] К.Г. Коваленко//Наукові записи Кіровоградського Національного технічного університету. - Режим доступу:шш'№.кп1:и.икг.иаМос/7Ь_10_2/8Ia1. ./44.doc?
5. Логин О.В. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс] О.В. Логин Сучасні тенденції фінансового ринку 2011 Стратегічні орієнтири Режим доступу <http://libfor.com/index.pxr?newsid=714>
6. Финк Т.А. Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития / Т.А. Финк // Молодой ученый. - 2012. - № 4. - С. 177-181.
7. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник / За ред. І.М. Жук. - К. : Державна служба статистики України, 2013. - 840 с.
8. Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises // Official Journal of the European Union, 2003/361/EC. - 20.5.2003. - L 124/36. - 6 p.
9. The Global Competitiveness Report 2013-2014: Full Data Edition . - Geneva : World Economic Forum, 2013. - 569 p. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.weforum.org/gcr>
10. Річний звіт Національного банку України за 2012 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>
11. Гриценко Р. Фінансова привабливість областей України для банківської діяльності / Р. Гриценко // Вісник НБУ, січень 2012. - К. : НБУ, 2012. - с. 22-25.
12. Руських Є. Чи кредитуватимуть банки малий та середній бізнес? Огляд банківського кредитування МСБ та державної політики / CASE Україна : місячний звіт, № 12, 4. 07. 2013 р. - 33 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua/index.php?mode=publications&act=view&pubid=205&miid=5>
13. Индекс политики в сфере МСП : страны восточного партнерства, 2012 год. Ход реализации Акта ЕС о малом бизнесе [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.oecd.org/daf/psd/eurasia>

Abstracts

Sarajeva I.N., Nosova N.I.

On some Problems of Credit and Financial Mechanisms to Support Small Business in Ukraine

The paper substantiates the necessity of financial support for small businesses, in particular through the development of institutional mechanisms and micro-credit lending for business start-ups to ensure the sustainable development of small business.